

Механізми розвитку сільських територій в умовах урбанізації та міграції з села у місто

Обґрунтоване явище активних міграцій населення з сільської місцевості до міста теоретичними положеннями моделі Тодаро, визначені основні характеристики розвитку міграції з сільських поселень у міста у Львівській області, окреслені напрями розвитку сільських територій в умовах урбанізації. Ключові слова: урбанізація, міграція, сільські території, місто, модель Тодаро.

Внутрішні міграційні процеси в Україні характеризуються природними міграціями населення, а також міграціями, спричиненими техногенними катастрофами, стихійними лихами, несприятливою екологічною обстановкою, (аварія на ЧАЕС, повені, шкідливе промислове виробництво тощо), а також такими, які викликані перерозподілом внутрішніх ринків праці. Найбільш значимими є міграції за напрямком з села, селища до міста: характеризуються виїздом з сільської місцевості найбільш активного у віковому цензі 17-60 років населення до міст, з метою реалізувати свої прагнення у пошуках гарантовано оплачуваної роботи, здобуття освіти, підвищення фахової кваліфікації.

Міграції з села до міста в Україні все більше втрачають ознаки сезонних або маятникових (хоч і довготривалого, але все ж тимчасового періоду), а набувають характер незворотних стаціонарних переміщень. Зростання кількості міського населення, відтік жителів сільських районів у міста спричиняє не лише розширення площі міських поселень, а й цілу низку економічних, соціальних та екологічних проблем.

Низка дослідників процесів сучасної урбанізації (С. Вебстер, Ф. Ву, Ч. Го, І. Джилл, Ф. Жанг, Г. Роджерс, А. Янг) відзначають, що нині дедалі більше зростає роль інтегративних факторів цього процесу [5], а його сфера, раніше локалізована в містах, поширюється на сільську місцевість, охоплюючи все суспільство загалом, впливаючи на розподіл доходів у країні [2]. На думку закордонних економістів [3], швидка концентрація сільських жителів у міських поселеннях, набуваючи зовнішні ознаки урбанізації, багато в чому не відповідає сформованим світовим нормам і уявленням стосовно способу й рівня життя населення й облаштованості міського середовища, тим самим створюючи дисбаланси у соціально-культурній площині функціонування міст. Разом з тим, зростаючі темпи урбанізації спричиняють посилення депресивності сільських поселень [4] і обумовлюють необхідність розробки ефективних механізмів розвитку сільських територій.

© В. В. Засадко, 2013.

Метою статті є теоретичне обґрунтування явища активних міграцій населення з сільської місцевості до міста, а також окреслення напрямів розвитку сільських територій в умовах урбанізації.

Явище активних міграцій населення з сільської місцевості до міста обґрунтоване теоретичними положеннями моделі Тодаро [1]. Ця модель базується на твердженні, що міграція є економічним явищем. Незважаючи на наявність значного рівня безробіття в місті, рішення мігранта може бути цілком обґрунтованим. У цій ситуації мотивом його прийняття служать не стільки відмінності в рівні існуючих заробітків у селі і місті, скільки очікуваний дохід на новому місці. Мігрант порівнює можливості ринку робочої сили в міських і сільських районах, щоб отримати максимум вигоди від міграції. Її очікуваний розмір визначається різницею в оцінці заробітної плати в сільському господарстві та промисловості, а також ступенем ймовірності отримання в місті роботи.

Моделю Тодаро припускає, що є тільки два сектора в економіці – аграрний і промисловий. Попит аграрного сектора на робочу силу показаний на нижчій кривій AA' (рис. 1), а промислового – MM' , уся робоча сила – $O_A O_M$. У неокласичній моделі припускається повна зайнятість і гнучка заробітна плата, а рівноважний рівень заробітної плати встановлюється за умови, що

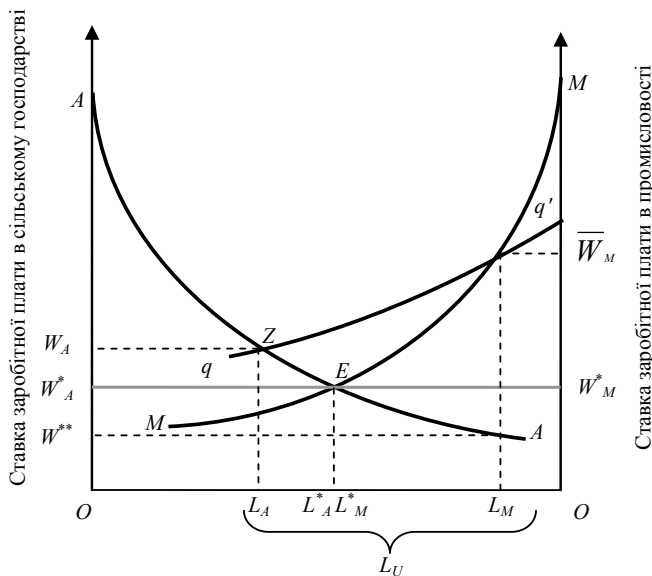

Рис. 1. Модель міграції між містом та селом Гарріса-Тодаро (Побудовано за: [1])

$W_A = W_M$. При цьому кількість зайнятих в аграрному секторі буде становити $O_A L_{A^2}$ і в промисловому – $O_M L_{M^2}$, тобто досягнута повна зайнятість.

У моделі Тодаро обумовлена інституційна фіксація заробітної плати в промисловості на рівні, який значно вищий, ніж в аграрному секторі. В таких умовах зайняті в аграрному секторі мають схильність до міграції в місто з метою пошуку більш оплачуваної роботи. Шанси на отримання бажаного місця в промисловості визначається відношенням числа зайнятих у ній (L_M) до всієї міської робочої сили (L_U). Вираз $W_A = \frac{L_M}{L_U} (\overline{W_M})$ показує умови роботи в місті (робота з доходом $\frac{L_M}{L_U} (\overline{W_M})$), який дорівнює доходу в

аграрному секторі (W_A). Це робить потенційного мігранта індіферентним до зміни місця проживання і роботи. Положення цих точок показано на кривій qq' . Тепер рівноважний рівень безробіття перебуває в точці Z .

Логіка моделі Тодаро присутня і в міграційних тенденціях між містами та селами Львівської обл., де зміна динаміки сальдо міграції у сільських та міських поселеннях є діаметрально протилежною (рис. 2).

Для Львівської області характерною є й зростаюча різниця у заробітній платі в сільському господарстві і промисловості, яка у 2012 р. досягнула 80% (рис. 3).

Проста система рівнянь (1) демонструє залежність сальдо міграції у сільській місцевості від рівня зарплати у сільському господарстві (прямий зв'язок) та рівня зарплати в промисловості (обернений зв'язок).

Рис. 2. Сальдо міграції у Львівській області за типом поселень, на 1000 осіб наявного населення, 1989-2012 рр. (Побудовано за: [7])

Рис. 3. Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати у Львівській області, 1995-2012 рр. (Побудовано за: [6])

Протилежний вплив рівень зарплати в сільському господарстві та промисловості здійснює на сальдо міграції в міських поселеннях, емпірично підтверджуючи теоретичні положення моделі Тодаро. Для розрахунку використовувались річні дані за 1995-2012 рр. [6; 7].

$$\begin{aligned} y_1 &= 1,954 + 0,009 \times x_1 - 0,008 \times x_2 \\ y_2 &= -9,000 - 1,014 \times x_1 + 0,014 \times x_2 \end{aligned} \quad (1)$$

де y_1 – сальдо міграції в сільській місцевості, осіб на 1000 осіб наявного населення;

y_2 – сальдо міграції в міських поселеннях, осіб на 1000 осіб наявного населення;

x_1 – середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві, грн.;

x_2 – середньомісячна заробітна плата у промисловості, грн.

Зростання кількості міського населення, відтік жителів сільських районів у міста спричиняє не лише розширення площі міських поселень, а й цілу низку економічних, соціальних та екологічних проблем. Так, значні переселення людей у міста ускладнюють соціально-економічні проблеми міст, призводять до нестачі робочої сили в сільських місцевостях, особливо в періоди сезонних робіт. Часто соціальні витрати виявляються більшими, ніж особисті вигоди мігрантів.

У західних областях України міграції з сільських територій мають не лише внутрішній, а й потужний зовнішній вектор. Найбільш відчутні

негативні наслідки трудової міграції та проблеми, пов'язані з нею, для західних регіонів України проявляються в таких аспектах, як: втрата кваліфікованої робочої сили, декваліфікація працівників у зв'язку із невідповідністю роду діяльності під час трудової міграції, втрата трудового потенціалу, депопуляція та погіршення співвідношення між працездатним і непрацездатним населенням.

Низький професійно-кваліфікаційний рівень робіт, що переважно виконуються українськими трудовими мігрантами, призводить до зниження ефективності використання їх трудового потенціалу, втрати кваліфікаційних навичок та вмій. Зменшення кількості працездатного та економічно активного населення у регіонах, охоплених трудовою еміграцією, часто має латентний характер (не відображається в повному обсязі в офіційній статистиці) і веде до деформацій у структурі людського капіталу, сферах зайнятості й освіти.

Стратегічні орієнтири державної політики в напрямі мінімізації міграції з сільських територій та її негативних наслідків мають бути спрямовані на створення умов для скорочення виїзду на заробітки за кордон, розвиток організованої та безпечної внутрішньої міграції громадян в інтересах задоволення потреб ринку праці західних регіонів України в якості альтернативи трудовій міграції і як засобу протидії масовій декваліфікації.

Для врегулювання соціально-трудових відносин та зменшення трудової міграції у західних регіонах України варто сформувати центри зростання через реалізацію інвестиційних проектів, що створюють додаткові робочі місця та приносять позитивний соціально-економічний ефект. Вирішення проблем соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, зокрема й тих, що існують на ринку праці, є можливим за рахунок утворення нових ринкових форм територіальної організації господарства у вигляді транскордонних кластерів. Вони повинні базуватися на інтеграції діяльності суб'єктів підприємництва, які розташовані на території суміжних держав, що забезпечує їм додаткові переваги, порівняно з відособленим їх функціонуванням. Ці переваги стосуються, зокрема, об'єднання ресурсів в межах кластерів, зростання ефекту від стабільності і довготривалості їх функціонування, розподілу прибутку та інвестування в залежності від спільних пріоритетів, раціонального поєднання саморегулювання з взаємовигідною і взаємоузгодженою спільною діяльністю.

Формування раціонального економічного балансу між містом і селом необхідне як для боротьби з міським та сільським безробіттям, так і для уповільнення темпів міграційних потоків із села в місто, що надасть можливість своєчасно адаптувати міську інфраструктуру до зростаючої кількості жителів. Головну увагу тут слід приділити комплексним заходам

розвитку сільської місцевості, створення в ній дрібного промислового бізнесу та переорієнтації на неї економічної активності та соціальних інвестицій.

Список використаних джерел

1. Harris J.R., Todaro M.P. Migration, unemployment and development: a two-sector analysis / *American Economic Review*, 1970, № 60, P. 126-142 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aeaweb.org/aer/top20/60.1.126-142.pdf>.
2. Rodgers G. The impact of rural-urban migration on income distribution / *Canadian Journal of Development Studies / Revue canadienne d'études du développement*. – Volume 4, Issue 2, 1983. – Режим доступу : http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02255189.1983.9670066#Urg37OV_Z9U.
3. Wu F., Zhang F., Webster C. (Eds.). *Rural migrants in urban China: Enclaves and transient urbanism*. UK: Routledge. 2013. – Режим доступу : <http://hub.hku.hk/handle/10722/184090>.
4. Young A. Inequality, the urban-rural gap, and migration / *Quarterly Journal of Economics*. Volume 128, Issue 4, 2013. Pp. 1727-1785.
5. Джилл И. Сельскогородская интеграция в Центральной Азии / И. Джилл, Ч. Го. – Режим доступу : http://www.eabr.org/general/upload/docs/publication/magazine/no4_2009/n5_2009_4.pdf.
6. Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати за видами економічної діяльності у 1995-2012 рр. / Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати за видами економічної діяльності у 1995-2012 рр. – Режим доступу : http://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2011/t159911_13.pdf.
7. Формування приросту (скорочення) чисельності наявного населення за типом поселень / Головне управління статистики у Львівській області. – Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Database/19DEMOGR/databasetree_uk.asp.

Засадко В.В. Механізми розвитку сільських територій в умовах урбанізації та міграції з села в місто.

Обосновано явлення активних міграцій населення з сільської місцевості в місто теоретическими положеннями моделі Тодаро, визначені основні характеристики розвитку міграції з сільських поселень в місто во Львівській області, описані напрямки розвитку сільських територій в умовах урбанізації.

Ключевые слова: урбанізація, міграція, сільські території, місто, модель Тодаро.

Zasadko V.V. Mechanisms of development of rural areas in the context of urbanization and rural-urban migration.

The paper identifies theoretical ground of rural-urban migration with the help of Todaro model. The basic characteristics of the development of rural-urban migration in the Lviv region are described. Directions of rural development in terms of urbanization are defined.

Key words: urbanization, migration, rural areas, city, Todaro model.